

N:o 147.

Af Herr A. Key: Om förhöjning i anslaget till understöd åt anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningar för arbetsklassen.

Det extra anslag af 15,000 kronor, som å 8:de hufvudtiteln vid 1884 års riksdag beviljades till understöd åt sådana anstalter, som anordnade föreläsningskurser för arbetsklassen, visade sig från början vara otillräckligt. Sålunda inlemnades för år 1885 från 10 dylika anstalter ansökningar om understöd till ett sammanräknadt belopp af närmare 20,000 kronor. Regeringen nödgades under sådana förhållanden, redan första gången som den hade att öfver anslaget förfoga, att endast delvis bevilja eller helt och hållet afslå gjorda ansökningar, äfven om de anstalter eller föreningar, som häraf drabbades, behörigen styrkt sig kunna uppfylla alla de för de begärda anslagens fulla beviljande föreskrifna villkoren. Så blef den från Venersborg inlemnade ansökan afslagen, det för Gefle arbetareinstitut begärda anslaget af 3,000 kr. nedsattes till 2,500 kr. o. s. v. Särskildt utöfvade reduktionen ett hämmande och tillbakasettande inflytande på det i kraftig verksamhet och utveckling redan då sedan några år befintliga arbetareinstitutet i Stockholm. Detta, det först af alla upprättade, hvilket gifvit uppslaget till de öfriga arbetareinstitutens inrättande i vårt land och äfven tjenat till förebild för dylika i utlandet, arbetade på 3:ne afdelningar, förlagda till olika delar af hufvudstaden, nemligen en hufvudafdelning på Norrmalm samt en filial på Södermalm och en annan på Kungsholmen. För hvardera af läsåren 1882, 1883 och 1884 hade institutet af statsmedel åtnjutit ett bidrag af 5,000 kr., af hvilka 3,000 kr. för hufvudafdelningen, sjelfva moderanstalten, och 1,000 kr. för hvar och en af de båda filialerna, hvilka senare i omfattning och verksamhet voro fullt jemförliga med sjelfständiga institut i

medelstora städer. Institutet, som förut erhållit sitt anslag för läsår, fick nu sin ansökan om statsanslag för höstterminen 1884 helt och hållet afslagen, och statsbidraget för 1885 nedsatt med 2,000 kronor. Följden häraf blef, förutom det att en betydlig brist genast uppstod, att institutet måste så fort ske kunde inskränka sin verksamhet och för läsåret 1885—1886 indraga sina båda filialer, ehuru kommunens anslag utgick med samma belopp som förut, och ehuru institutet fortfarande erhöll betydliga bidrag från enskilda.

Då det med hänsyn till den stora nytta, som det genom arbetareinstituten afsedda höjandet af folkbildningen borde för samhället medföra, vore mycket att beklaga, om otillräckligheten i det för ändamålet afsedda statsanslaget skulle vålla, att de redan upprättade föreläsningssanstalterna och föreningarna på detta sätt hämmades i sin verksamhet och utveckling, samt att nya sådana förqväfdes redan vid sin första uppkomst, och då det dessutom var att motse, att för framtiden, i den mån som intresset för arbetsklassens höjande i intellektuelt hänseende blefve allmänt mer och mer vaket och handlingskraftigt, ännu större kraf skulle komma att ställas på ifrågasvarande anslag, väckte jag vid sistlidne riksdag en motion om detsamma höjande till 20,000 kronor. Härtill blef jag äfven särskildt föranledd af en skrifvelse från Stockholms arbetareinstituts förvaltningsråd till Stockholms stads representanter i Andra Kammaren. I motionen instämde ett stort antal representanter från olika grupper inom Andra Kammaren.

Den föreslagna förhöjningen blef tillstyrkt af Stats-Utskottet, som ansåg »de företag, hvarom här är fråga, vara förtjenta af allt det understöd, som lämpligen kan beredas»; men Stats-Utskottets härom gjorda hemställan, hvilken i Första Kammaren utan diskussion bifölls, blef i Andra Kammaren, trots ett varmt förordande af flere talare, afslagen med några få rösters öfvervigt. Jag vill erinra derom, att ett af de skäl för afslag, som framhölls, var, såsom det af en talare formulerades, att frågan borde »ännu ett år uppskjutas, på det att man måtte få någon erfarenhet af de verkningar, som uppstått af föregående Riksdags fattade beslut». Denna erfarenhet föreligger nu.

I Kongl. Ecklesiastikdepartementet har jag tagit kännedom om de af vederbörande styrelser till Kongl. Maj:t inlemnade ansökningarna om bidrag till innevarande års föreläsningsskurser, och jag lemnar öfver dem en öfversigt i efterföljande tabell:

Ort och anslagssökande.	Kommunens eller andras bidrag.	Begärdt anslag.	Anmärkingar.
<i>Äldre.</i>			
Stockholm, Arbetareinstitutet ...	6,000 ¹⁾	3,000	¹⁾ Af stadsfullmäktige 5,000 kr. Af Carnegie 1,000.
» Arbetareföreningens föreläsningsstyrelse	3,000 ²⁾	1,500	²⁾ Af stadsfullmäktige.
» Styrelsen för Stockholms borgarenskola	500 ³⁾	500	³⁾ Kommunen ger anstalten årligen 5,000 kr., deraf 500 kr. anslås för här ifrågasvarande ändamål.
Upsala, Arbetareinstitutet	1,000 ⁴⁾	1,200	⁴⁾ Af stadsfullmäktige.
Jönköping, Arbetareföreningen ..	500 ⁵⁾	500	⁵⁾ Af stadsfullmäktige 250 kr. Af egaren af Munksjö 250 kr., med vilkor att nödigt statsbidrag lemnas.
Malmö, Föreläsningsföreningen ..	3,000 ⁶⁾	3,000	⁶⁾ Af stadsfullmäktige 1,500 kr., resten af enskilda.
Göteborg, Arbetareinstitutet	5,000 ⁷⁾	3,000	⁷⁾ Af stadsfullmäktige.
Örebro, Arbetareföreningens föreläsningskomité	1,040 ⁸⁾	600	⁸⁾ Af stadsfullmäktige 600 kr. Af enskilda 440 kr.
Venersborg, Arbetareföreläsningsföreningen ...	650 ⁹⁾	650	⁹⁾ Af stadsfullmäktige 200 kr. Af kyrkostämman 400 kr. Af Vargö bolag 50 kr. De båda sistnämnda under vilkor, att statsbidrag erhålles.
Gefle, Arbetareinstitutet	2,500 ¹⁰⁾	2,500	¹⁰⁾ Af stadsfullmäktige 1,500 kr., resten af enskilda (egentligen 1,350 kr.)
<i>Under året tillkomna.</i>			
Visby, Arbetareföreningen	500 ¹¹⁾	500	¹¹⁾ Af arbetareföreningen.
Norrköping, Arbetareinstitutet ...	2,500 ¹²⁾	2,500	¹²⁾ Af stadsfullmäktige.
Landskrona, Föreläsningsföreningen	500 ¹³⁾	500	¹³⁾ Innestående i sparbank för att användas till ändamålet.
Lund, Arbetareinstitutet	500 ¹⁴⁾	500	¹⁴⁾ Af stadsfullmäktige.
Kristianstad, Föreläsningsföreningen	500 ¹⁵⁾	500	¹⁵⁾ Af stadsfullmäktige 300 kr., resten (eller egentligen 613 kr.) af enskilda.
Tillsammans	24,790	20,950	

Såsom af tabellen synes, hafva ansökningarnas antal under det förflutna året stigit från 10 till 15, och sålunda ej mindre än 5 nya föreläsninganstalter på olika platser blifvit upprättade, hvilket förhållande torde innebära ett talande vittnesbörd om det stigande intresse, hvarmed den vigtiga frågan omfattas. De inlemnade ansökningarna hafva ännu, då denna motion framlägges, ej hos regeringen undergått slutlig pröfning, och att rege-

ringen här står inför en svår uppgift, torde framgå deraf, att de sökta anslagen uppgå till ett belopp af i det allra närmaste 21,000 kronor, under det att regeringen blott har 15,000 kronor till sitt förfogande. Den erfarenhet, som sålunda ytterligare vunnits, talar högt om behovet att höja anslaget, så vida ändamålet med detsamma skall vinnas, och en rättvis fördelning möjliggöras, utan att hvarje särskild anstalt erhåller en allt för obetydlig andel.

Vid den ofvan omnämnda diskussionen i denna Kammare vid sistlidne riksdag om den då afgifna motionen gjordes äfven den invändningen, att anslaget egentligen skulle komma städernas, framför allt de större städernas arbetarebefolkning, men ej landsbygdens till godo, hufvudsakligen emedan det mötte svårigheter att på landet anordna sådana föreläsningkurser, som de här ifrågavarande. I öfrigt inskränkande mig till att hänvisa till de bemötanden, som denna invändning redan under debatten erhöi, vill jag här fästa uppmärksamheten på, att staten under andra former sedan flera år lemna särskilda bidrag för främjandet af en högre bildning för den kroppsarbetande landtbefolkningen. De uteslutande för landsbygdens befolkning afsedda folkhögskolorna torde i allt väsentligt kunna ställas vid sidan af arbetareinstituten. Till understöd för dessa skolor stälde redan Riksdagen 1878 till regeringens förfogande ett årligt förslagsanslag af 40,000 kronor och från och med Riksdagen 1882 har hvarje Riksdag dessutom beviljat på extra stat ett anslag af 15,000 kronor till understöd åt mindre bemedlade manliga och qvinliga lärjungar vid nämnda skolor. Alltså är af statsmedel en summa af 55,000 kronor årligen anslagen för främjandet af den folkbildning på landsbygden, som folkhögskolorna äro afsedda för. Men äfven en annan institution, åtnjutande statsmedel och uteslutande afsedd för folkbildningens höjande på landsbygden utöfver folkskolans vanliga nivå, förefinnes, nemligen de *högre folkskolorna*. I § 1 af Kongl. kungörelsen af den 16 Juni 1875, angående anslaget till dessa skolor, hvilkas upphof ligger så långt tillbaka, som till 1856—58 årens riksdag, heter det: »Högre folkskola, hvarmed förstås en sådan skola, som för en eller gemensamt för flera församlingar på landet inrättas i ändamål att bereda de arbetande klassernas barn tillfälle att inhemta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och hårdighet vid kroppsarbete, kan erhålla understöd af statsmedel till högst dubbla beloppet af hvad till skolan i distriktet sammanskjutes, dock för hvarje skola ej öfverstigande 1,200 kronor årligen.» Det såsom reservationsanslag för dessa skolor beviljade anslaget är 20,000 kronor. Något motsvarande kommer ej städerna till godo för meddelande af en högre undervisning åt folkskolebarnen eller de arbetande klassernas barn.

Ett af de vilkor, som 1884 års Riksdag uppställde för erhållande af nu ifrågavarande understöd, nemligen »att det understödsbelopp, som utgifves till hvarje anstalt eller förening, ej finge öfverstiga 3,000 kronor, för år räknadt», har, till följd af sin formulering, gifvit anledning till någon meningskiljaktighet rörande rätta tolkningen. Frågan gäller, huruvida nämnda vilkor medgifva, att en förening, hvilken, såsom till exempel fallet varit med Stockholms arbetareinstitut, arbetar ej blott på en hufvudafdelning utan derjemte upprättat filialer, kunde erhålla anslag jemväl för sina filialer, hvilka naturligtvis föranleda dryga årsomkostnader och hvar för sig kunna hafva en större verksamhet än många sjelfständiga institut. Den ledamot af Stats-Utkottet, som redan vid 1883 års riksdag väckte motion om här ifrågavarande anslag, yttrade vid debatten härom vid nämnda riksdag, att han för sin del ej kunde tro, att nämnda, af Stats-Utskottet uppställda vilkor härför utgjorde något hinder. Ingen gensaga inlades häremot, och i full öfverensstämmelse härmed uttalade sig vid sistlidne riksdag andra statsutskottsledamöter, hvilka deltagit i Utskottets beslut så väl vid 1883 som 1884 årens riksdagar. Då det emellertid var af stor vigt för de mera omfattande arbetareinstituten, att vilkoret så formulerades, att en annan tolkning ej för framtiden blefve möjlig, föreslogs i min ofvan oftanämnda motion ett förtydligande i angifna syfte. Såsom särskildt motiv för yrkandet härför framhölls hufvudsakligen följande: »Lätt inses, att i de större städerna med deras stora lokala afstånd ett enda institut är alldeles otillräckligt; om icke vid aftonen frestelsen för den trötte arbetaren att utbyta föreläsningen mot på närmare håll till buds stående, ofta icke nyttiga sysselsättningar skall blifva allt för stark för att kunna motstås, får föreläsningssalarna icke ligga allt för långt bort från hans verkstad eller hem. Men om flera föreläsningssalningar i skilda lokaler sålunda ovilkorligen erfordras i de stora städerna, så synes den omständigheten, att de lyda under samma styrelse, ej böra utgöra hinder för, att de erhålla samma rätt till understöd, som om de lydde under särskilda styrelser.»

Stats-Utskottet ansåg äfven, att »i vissa fall ett belopp af 3,000 kronor för år torde visa sig otillräckligt för att fylla de kraf på en mera fullständig och utsträckt undervisning, som med fog kunde framställas.» »Att deremot vidtaga», så yttrar sig Utskottet vidare »någon speciel bestämmelse i fråga om filialanstalters eventuella rätt till anslag, synes så mycket mindre af behovet påkalladt, som den närmare pröfningen af särskilda omständigheter i alla fall lär tillhöra Kongl. Maj:t. Om nu åt Kongl. Maj:t lemnas rättighet att i förekommande fall pröfva, huruvida skäl föreligga att höja anslagsbeloppet till en anstalt, hvilket endast undantagsvis bör kunna inträffa, och tillräckligt anslagsbelopp i sådant hänseende ställes till Kongl. Maj:ts disposition, torde Riksdagen derigenom hafva tillmötesgått verkliga behof.»

Med anslutning till detta Stats-Utskottets uttalande och med stöd af hvad jag för öfrigt här ofvan anført, får jag, i fullkomlig öfverensstämmelse med Stats-Utskottets hemställan till sistlidne Riksdag, föreslå:

att Riksdagen må på extra stat för år 1887 anvisa ett anslag till Kongl. Maj:ts förfogande af 20,000 kronor, att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningar för arbetsklassen, dock under följande vilkor:

att det understödsbelopp, som utgifves till hvarje anstalt eller förening, i allmänhet icke må öfverstiga 3,000 kronor för år räknadt; dock med rättighet för Kongl. Maj:t att, der särskilda förhållanden dertill föranleda, öka beloppet till högst 5,000 kronor;

att kommuner eller enskilde tillskjuta minst lika mycket som staten;

att anstaltens angelägenheter vårdas af en styrelse, som antager föreståndare och lärare;

att föreläsningarna ordnas regelbundet, vissa antal timmar i veckan under fem till åtta månader och i väl afpassade kurser;

att anstalten förfogar öfver kunniga och dugliga, för denna undervisning lämpliga lärarekrafter samt tillräcklig och passande undervisningsmateriel;

att alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid föreläsningar eller undervisningen varda förbjudna; samt

att anstalten eller föreningen skall vara skyldig att underkasta sig de vilkor och kontroller, som i öfrigt af Kongl. Maj:t prövas nödiga eller lämpliga.

Stockholm i Januari 1886.

Axel Key.

I denna motion instämma:

J. Johansson, E. W. Wretling, A. Hedin, Carl Aug. Andersson.

Noraskog.

E. Thomasson, Sixten von Friesen, Jöns Bengtsson, Hans Andersson.

Olof Ahlström, M. Dahn, E. von der Lancken, O. Stackelberg.

Joh. Ohlsson, A. E. Nordenskiöld, Jak. Erikson, Erik Nyström.

C. A. Oléhn, Aug. Bokström, Arvid Gumelius, M. Arhusiander.